

Հիմնադիր – Founder – Учредитель:
ԵՐԵՎԱՆԻ ԴԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ (ԵՊՀ)
YEREVAN STATE UNIVERSITY (YSU)
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ (ЕГУ)
www.y-su.am

Հրատարակիչ – Publisher - Издатель:
ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՍ)
UNION OF YOUNG SCIENTISTS AND SPECIALISTS OF ARTSAKH (UYSSA)
ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ И СПЕЦИАЛИСТОВ АРЦАХА (ОМУСА)
www.aegmm.org

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՑԱԽ

SCIENTIFIC ARTSAKH

НАУЧНЫЙ АРЦАХ

№ 3(6), 2020

«Գիտական Արցախ» պարբերականն ընդգրկված է Հայաստանի Հանրապետության Բարձրագույն որակավորման կոմիտեի (ՀՀ ԲՈԿ) սահմանած դոկտորական և թեկնածուական ատենախոսությունների հիմնական արդյունքների ու դրույթների հրատարակման համար ընդունելի գիտական պարբերականների ցանկում:

«Գիտական Արցախ» պարբերականը գտնվում է www.elibrary.ru կայքում:

The «Scientific Artsakh» journal is included in the list of scientific periodicals acceptable for publication of the main results and provisions of doctoral and candidate theses established by the Higher Attestation Committee of the Republic of Armenia (HAC RA).

The «Scientific Artsakh» journal is posted on www.elibrary.ru website.

Журнал «Научный Арцах» включен в список научных периодических изданий, приемлемых для публикации основных результатов и положений докторских и кандидатских диссертаций, установленных

Высшим аттестационным комитетом Республики Армения (ВАК РА).

Журнал «Научный Арцах» размещен на сайте www.elibrary.ru.

«ԱՐՑԱԽ» հրատ. – «ARTSAKH» Publ. – Изд. «АРЦАХ»
ԵՐԵՎԱՆ – YEREVAN – ЕРЕВАН
2020

Տպագրվում է Երևանի պետական համալսարանի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Համարը հրատարակության է երաշխավորել «Գիտական Արցախ» պարբերականի խմբագրական խորհուրդը

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Լախագահ՝ Արամ ՍԻՄՈՆՅԱՆ, ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրեն,
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գլխավոր խմբագիր՝ Ավետիք ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Գլխավոր խմբագրի տեղակալ՝ Թեմինա ՄԱՐՈՒԹՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Անդամներ՝

Լենա ԱՄՐՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր (**Տառագոնա, Իսպանիա**)

Արծրուն ԱՎԱԳՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Հրանտ ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Դավիթ ԲԱԲԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ

Վահրամ ԲԱԼԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Խաչիկ ԳԱԼՍՏՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Զուլիետա ԳՅՈՒԼԱՄԻՐՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Վլադիսլավ ԳՐՈՒՉԴԵՎ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Կոստրոմա, ՌԴ**)

Գևորգ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Արման ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Ալֆրեդ դե ՉԱՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Ժնև, Շվեյցարիա**)

Սեյրան ՉԱԶԱՐՅԱՆ, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Մարեն ԺԵՅՄՈ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Օլշտին, Լեհաստան**)

Նատալյա ԿՈՎԿԵԼ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ (**Մինսկ, Բելառուս**)

Վալենտինա ԼԱՊԵՎԱ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Մոսկվա, ՌԴ**)

Օտտո ԼՈՒԻՏԵՐՅԱՆՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Զամբուրգ, Գերմանիա**)

Ռուզաննա ՀԱԿՈԲՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ

Իրինա ՀԱՅՈՒԿ, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ (**Լվով, Ուկրաինա**)

Նազիկ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Մուշեղ ՀՈՎԱՆԹՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գագիկ ԴԱԶԻՆՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Աշոտ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

Էդիկ ՄԻՆԱՍՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Կարեն ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ

Հայկ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

Յուրի ՍՈՒՎԱՐՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

Մաքսիմ ՎԱՍԿՈՎ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (**Ղոնի Ռոստով, ՌԴ**)

Գարիկ ԶԵՌՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Տիգրան ԶՈՂԱՐՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գիտական Արցախ, № 3(6), 2020, Երևան, «ԱՐՑԱԽ» հրատարակչություն, 2020, 288 էջ:

«Գիտական Արցախ» պարբերականի 2020թ. 3-րդ (6-րդ) համարի տպագրությանն աջակցել է «SBS» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունը:

The Issue is Recommended for Publication by the Editorial Council of the «Scientific Artsakh» Journal

EDITORIAL COUNCIL

Chairman: Aram SIMONYAN, Director of Institute for Armenian Studies of YSU, NAS RA Associate Member, Doctor of History, Professor

Editor-in-Chief: Avetik HARUTYUNYAN, Ph.D in Law, Associate Professor

Deputy Editor-in-Chief: Tehmina MARUTYAN, Ph.D in Philology, Associate Professor

Members:

Lena ASRYAN, Doctor of History (Tarragona, Spain)
Artsrun AVAGYAN, Doctor of Philology, Professor
Hrant AVANESYAN, Doctor of Psychology, Professor
David BABAYAN, Doctor of History, Associate Professor
Vahram BALAYAN, Doctor of History, Professor
Gevorg DANIELYAN, Doctor of Law, Professor
Khachik GALSTYAN, Doctor of Political Sciences, Professor
Gagik GHAZINYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Law, Professor
Vladislav GRUZDEV, Doctor of Law, Professor (Kostroma, Russia)
Julieta GYULAMIRYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ruzanna HAKOBYAN, Doctor of Law, Associate Professor
Nazik HARUTYUNYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Irina HAYUK, Ph.D in Philosophy, Associate Professor (Lviv, Ukraine)
Mushegh HOVSEPYAN, Doctor of Philology, Professor
Garik KERYAN, Doctor of Political Sciences, Professor
Tigran KOCHARYAN, Doctor of Political Sciences, Professor
Natalia KOVKEL, Ph.D in Law, Associate Professor (Minsk, Belarus)
Valentina LAPAEVA, Doctor of Law, Professor (Moscow, Russia)
Otto LUCHTERHANDT, Doctor of Law, Professor (Hamburg, Germany)
Ashot MARKOSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor
Edik MINASYAN, Doctor of History, Professor
Karen NERSISYAN, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor
Hayk SARGSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor
Yuri SUVARYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Economic Sciences, Professor
Maksim VASKOV, Doctor of Sociology, Professor (Rostov-on-Don, Russia)
Arman YEGHIAZARYAN, Doctor of History, Professor
Seyran ZAKARYAN, Doctor of Philosophy, Professor
Alfred de ZAYAS, Doctor of Law, Professor (Geneva, Switzerland)
Marek ZEJMO, Doctor of Political Sciences, Professor (Olsztyn, Poland)

Scientific Artsakh, № 3(6), 2020, Yerevan, «ARTSAKH» Publishing House, 2020, 288 pages.

The publication of the 3rd (6th) 2020 «Scientific Artsakh» journal was supported by «SBS» LLC.

Номер рекомендован к публикации редакционным советом журнала «Научный Арцах»

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Председатель: Арам СИМОНЯН, директор Института арменоведческих исследований ЕГУ, член-корреспондент НАН Республики Армения, доктор исторических наук, профессор

Главный редактор: Авetik АРУТЮНЯН, кандидат юридических наук, доцент

Заместитель главного редактора: Теймина МАРУТЯН, кандидат филологических наук, доцент

Члены:

Арцрун АВАГЯН, доктор филологических наук, профессор
Грант АВАНЕСЯН, доктор психологических наук, профессор
Рузанна АКОПЯН, доктор юридических наук, доцент
Назик АРУТЮНЯН, доктор педагогических наук, профессор
Лена АСРЯН, доктор исторических наук (Таррагона, Испания)
Давид БАБАЯН, доктор исторических наук, доцент
Ваграм БАЛАЯН, доктор исторических наук, профессор
Максим ВАСЬКОВ, доктор социологических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Россия)
Хачик ГАЛСТЯН, доктор политических наук, профессор
Ирина ГАЮК, кандидат философских наук, доцент (Львов, Украина)
Владислав ГРУЗДЕВ, доктор юридических наук, профессор (Кострома, Россия)
Джюльетта ГЮЛАМИРЯН, доктор педагогических наук, профессор
Геворг ДАНИЕЛЯН, доктор юридических наук, профессор
Арман ЕГИАЗАРЯН, доктор исторических наук, профессор
Марек ЖЕЙМО, доктор политических наук, профессор (Ольштын, Польша)
Альфред де ЗАЙАС, доктор юридических наук, профессор (Женева, Швейцария)
Сейран ЗАКАРЯН, доктор философских наук, профессор
Гагик КАЗИНЯН, академик НАН РА, доктор юридических наук, профессор
Гарик КЕРЯН, доктор политических наук, профессор
Наталья КОВКЕЛЬ, кандидат юридических наук, доцент (Минск, Беларусь)
Тигран КОЧАРЯН, доктор политических наук, профессор
Валентина ЛАПАЕВА, доктор юридических наук, профессор (Москва, Россия)
Отто ЛЮХТЕРХАНДТ, доктор юридических наук, профессор (Гамбург, Германия)
Ашот МАРКОСЯН, доктор экономических наук, профессор
Эдик МИНАСЯН, доктор исторических наук, профессор
Карен НЕРСИСЯН, кандидат экономических наук, доцент
Мушег ОВСЕПЯН, доктор филологических наук, профессор
Гайк САРГСЯН, доктор экономических наук, профессор
Юрий СУВАРЯН, академик НАН РА, доктор экономических наук, профессор

Научный Арцах, № 3(6), 2020, Ереван, Издательство «АРЦАХ», 2020, 288 страницы.

Номер 3(6) журнала «Научный Арцах» был отпечатан при содействии ООО «SBS».

Հովսեփ Բաբայան. Ռուսաստան և Թուրքիա. համագործակցության և մրցակցության միջև.....96

Hovsep Babayan. Russia and Turkey between Cooperation and Rivalry

Овсеп Бабаян. Россия и Турция: между сотрудничеством и соперничеством

Ժաննա Հարությունյան. Ֆրանսիայի արտաքին քաղաքական ռազմավարությունը հյուսիսային Աֆրիկայի պետությունների նկատմամբ 1970-1991թթ. 105

Zhanna Harutyunyan. The French Foreign Policy in the North African Countries in 1970-1991

Жанна Арутюнян. Французская внешняя политика по отношению к северо-африканским странам в 1970-1991 гг.

Մարինե Սովսիսյան. Ցանցերի դերը Հայաստանի Հանրապետության ժողովրդավարացման և ինստիտուցիոնալացման գործընթացներում..... 111

Marine Movsisyan. The Role of Networks in the Processes of Democratization and Institutionalization of the Republic of Armenia

Марине Мовсисян. Роль сетей в процессах демократизации и институционализации в Республике Армения

Նորիկ Նորիկյան. Հայաստանի Հանրապետության ռազմական քաղաքականության տնտեսական բաղադրիչի ապահովման հիմնահարցերը..... 124

Norik Norikyan. Main Issues of Ensuring the Economic Component of Military Policy of the Republic of Armenia

Норик Норикян. Основные вопросы обеспечения экономической составляющей военной политики Республики Армения

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ, JURISPRUDENCE, ЮРИСПРУДЕНЦИЯ

Վահե Թորոսյան. Խղճի ազատությունը անտիկ շրջանի իրավաբանական մտքի համատեքստում..... 131

Vahe Torosyan. Freedom of Conscience in the Context of the Legal-Political Thought of the Ancient Period

Ваге Торосян. Свобода совести в контексте право-политической мысли античного периода

Տիգրան Մարկոսյան. Կանխամտածված սնանկության հիմքով քաղաքացիաիրավական պատասխանատվության կիրառման հիմնախնդիրները..... 138

Tigran Markosyan. Problems of the Enforcement of Civil Liability on the Basis of Premeditated Bankruptcy

Тигран Маркосян. Проблемы применения гражданско-правовой ответственности на основе преднамеренного банкротства

ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ, ORIENTAL STUDIES, ВОСТОКОВЕДЕНИЕ

Վահե Հակոբյան. Իբրահիմ Ալ-Հալաբի և «Ծովերի միաձուլում» աշխատությունը..... 149

Vahe Hakobyan. Ibrahim Al-Halabi and «The Confluence of the Seas» Work

Ваге Акобян. Ибрагим Аль-Халаби и его произведение «Слияние Морей»

**IBRAHIM AL-HALABI AND
«THE CONFLUENCE OF THE SEAS» WORK***

UDC 0.01.011/016

VAHE HAKOBYAN

*Yerevan State University, Faculty of Oriental Studies,
Chair of Arabic Studies, Assistant, Ph.D. Student,
Yerevan, Republic of Armenia
vahe.hakobyan@yahoo.com*

The aim of this article is to study the life, activities and works of one of the outstanding representatives and followers of Hanafi school Ibrahim ibn Muhammad ibn Ibrahim al-Halabi, the latter's contribution to the spread of the madhhab, his connection with the Hanafi school's students, and also to highlight his distinguished works, including his most renowned one, "The Confluence of the Seas", due to which the author became even more popular. Our task is to present the adaptive significance of the work "The Confluence of the Seas" and also to highlight Ibrahim al-Halabi's substantial role in promoting the Hanafi madhhab.

The article also discusses the reasons for writing the work "The Confluence of the Seas" and its content. The methodology of the work is based on the method of examination, analytical and historical-comparative methods.

Based on our study we came to the conclusion that the work "The Confluence of the Seas" is widely used by the representatives of the Hanafi madhhab, as well as by a number of other madhabs' faqihs (experts of Islamic jurisprudence) so far as a manual and a source for legislative amendments.

Keywords: *Hanafi madhhab, religious scholar, manuscript, jurisprudence, "The Confluence of the Seas", Muslim Law, prayer issues.*

Introduction

This article discusses the practical significance of Ibrahim al-Halabi's "The Confluence of the Seas" work and considers its textual and structural analysis, as well as the adaptation process of the above-mentioned work and its usage by different religious law scholars.

Ibrahim al-Halabi, a descendant of the Hanafi madhhab⁴⁰³, a well-known 15th-century Muslim faqih who gained his reputation as the best lawyer of his time due to the work "Multaqā

* Հոդվածը ներկայացվել է 19.06.2020թ., գրախոսվել՝ 19.06.2020թ., տպագրության ընդունվել՝ 20.09.2020թ.:

⁴⁰³ The founder of the Hanifi madhhab is Abu Hanifa or Imam Azam al-Numan ibn Sabit al-Kufi (699-767), who was born in Kufa in a family of Persian origin dealing with a silk trade. Abu Hanifa was the first to classify Muslim law. The peculiarity of Abu Hanifa's method was that he personally constructed his

al-ābḥur” (“The Confluence of the Seas”), which became one of the main manuals of the Hanafi school of law and one of the best works of that time.

Ibrahim ibn al-Halabi, the full name is Ibrahim ibn Muhammad ibn Ibrahim al-Halabi⁴⁰⁴, was born in 864/1460 in Aleppo and died in 956/1549 in Istanbul. Al-Halabi was originally from Aleppo. He received his primary religious education in his hometown. Along with his basic education, he also attended various classes in Damascus⁴⁰⁵. He studied with a number of prominent scholars, including Burhan al-Ruhawi, Abu Dharr bin al-Hafiz Burhan al-Din bin al-Kuf, and also with the famous scholar Jalal al-Din al-Suyuti (911/1505) who was known for his interpretations of the Qur'an and Ḥadīṭ. As a result, Al-Halabi earned a reputation as a leading faqīh in Aleppo. In the late 15th century, he moved to Cairo, the capital of the Mamluk Sultanate, to conduct more in-depth research in the Islamic sciences. His leaving from Syria and departure to Egypt were conditioned by two circumstances. The first was the economic and socio-political situation in Aleppo⁴⁰⁶, and the second was the large number of madrassas (schools) in Egypt, which gained their fame mainly due to the professional qualifications of experts of fiqh, which brought them a large number of followers. Among the most prominent faqīhs of that time was Ibn Hajar al-Asqalani, whose real name was Ahmad ibn Ali ibn Muhammad (852/1448), a well-known scholar in the field of ḥadīṭ and jurisprudence, a follower of the Shafi'i religious law school⁴⁰⁷; Wahhab ibn Ahmad ibn Ali (973/1566), a jurist and ḥadīṭ scholar, died in Cairo⁴⁰⁸; Ibn al-Qaraqi, full name is Ibrahim ibn Abd al-Rahman ibn Muhammad ibn Ismail al-Qaraqi (922/1516), Hanafi jurist⁴⁰⁹.

Moreover, Al-Halabi attended al-Azhar's religious classes in Cairo, developing his knowledge of the Hanafi religious law system. During the time spending in Cairo, he studied even more deeply the Qur'anic commentaries, the ḥadīṭs of the Prophet⁴¹⁰, the basics of fiqh⁴¹¹ and Qur'anic readings.

In 1500, Al-Halabi moved to Istanbul, the capital of the Ottoman Empire. It is noteworthy that in the early 16th century, Istanbul was one of the most substantial Islamic and cultural centers, where a number of schools were developing. Among those schools was “Aya Sofia” school founded in 1453.

Muslim scholars were highly respected in Ottoman society. One of those scholars was Al-Halabi, who was distinguished by his scientific qualities, and over time became imam-khatib⁴¹²

judgments and legal orders, issuing fatwas based first on the verses of the Qur'an and then on the ḥadīṭs of the Prophet's Sunnah and his comrades-in-arms.

⁴⁰⁴ Some sources, in particular Al-Suyūṭī, “Al-Taḥadūṭ bī ni‘mat Allah”, p. 70, also add the name of Burhan al-Din, which, however, was the nickname Al-Halabi received in Egypt.

⁴⁰⁵ الأعلام، قاموس تراجم، خير الدين الزركلي، ص. 568.

⁴⁰⁶ At the end of the 15th century, Syria, along with other Arab countries, was invaded by nomadic tribes. As a result, the city of Aleppo was captured and many residents were killed. All this, in turn, led to the deterioration of the country's economic, social and political situation. (See Philip K. Hitti, History of the Arabs - from the earliest times to the present, Macmillan, Tenth Edition, 1970, p. 671).

⁴⁰⁷ معجم تراجم أعلام الفقهاء، يحيى مراد، ص. 79.

⁴⁰⁸ معجم تراجم أعلام الفقهاء، يحيى مراد، ص. 171.

⁴⁰⁹ الأعلام، قاموس تراجم، خير الدين الزركلي، الجزء الأول، ص. 46.

⁴¹⁰ The hadiths (ḥadīṭ) are stories about the various episodes on Prophet Muhammad's life, his words and deeds, which were transmitted in verbal and written form.

Ислам: энциклопедический словарь / отв. ред. С. М. Прозоров. — М. : Наука, ГРВЛ, 1991, С. 262.

⁴¹¹ Fiqh means “deep understanding”, and the term “fiqh” can be interpreted in Armenian as “Islamic law”, “Islamic jurisprudence” or Muslim doctrine on the rules of conduct, that is a Muslim law in its broadest sense. Fiqh literally means an accurate understanding of the essence of intent.

⁴¹² In Islam, the khaṭīb (Arabic: خطيب) is the person who, during Friday and feasts' prayers, prays in front of the believers gathered in the mosque.

(preacher) of a number of mosques. One of the above-mentioned mosques was the famous “Al-Sultan Muhammad al-Fatih Mosque”⁴¹³.

Having a close relationship with Saadi Halabi⁴¹⁴, a teacher at a number of schools in Istanbul, Al-Halabi became a teacher of the House of Readers (dar al-qurra’)⁴¹⁵, founded by mufti⁴¹⁶ Sa’di Halabi in 1539. He taught at that school until his death. In Istanbul Ibn al-Halabi wrote and published his most famous work “Multaqa al-ābḥur”⁴¹⁷. He was an expert of Arabic sciences, the ways of Qur’an’s reading, commentaries and ḥadīth studies. By getting acquainted with Al-Halabi’s professional activities, one can get an idea of the Islamic intellectual life of that period. Despite the fact that Al-Halabi was a follower of the Hanafi maḏhab, however, he was quite tolerant of other schools and sometimes allowed to perform non-Hanafi rituals, often referring to scholars from other schools. During his career, Al-Halabi created many works⁴¹⁸, including:

1. “Munyat al-Muṣallī wa Ġunyat al-Mubtadī” (“The Desire of the Prayer and the Satisfaction of the Newcomer”) - In the work the author discusses the obligations of the prayer, according to the Qur’an and Sunnah, then he gives details on the conditions of the prayer.

2. “Ġunyat al-Mutamallī fī sharḥ Munyat al-Muṣallī” (“Author’s Satisfaction in the Commentary on the Fulfilment of a Prayer”) - the work includes legal issues related to a ritual prayer and is also known as “Halabī kabīr” (“Large Halabi”).

3. “Muxtaṣar Ġunyat al-Mutamallī” (“The Summary of Author’s Satisfaction Work”) - Also known as “Halabī ṣaġīr” (“Little Halabi”) and it is a short summary of the work “Ġunyat al-Mutamallī fī sharḥ Munyat al-Muṣallī”.

4. “Muxtaṣar Ṭabaqat al-Ḥanabila” (“Summary of Hanbali Classes”) - The work includes information about the authoritative faqīhs of the Hanbali maḏhab.

5. “Muxtaṣar Faḥ al-Qadīr” (“Summary of God’s gift work”) - This work is a short version of the work “Faḥ al-Qadīr” written by an Egyptian Hanafi faqīh Ibn al-Hamam (1457).

He had also authored a number of messages on various issues of religious doctrine. One of his most famous messages is the “Ni’mat al-dārī’a fī naṣrat al-ṣarī’a” (“The Gift of Excuse with the Support of Sharia”), which was straightly directed against Mu’ah al-Din ibn al-’Arabi (1240), his philosophy and his writings. With this message, Ibn al-Halabi became one of the critics of Ibn al-’Arabi’s followers in the Ottoman Empire of that time⁴¹⁹.

The Textual and Structural Analysis of the Work “The Confluence of the Seas”

As mentioned above, Al-Halabi’s most famous work is “Multaqa al-ābḥur” (“The Confluence of the Seas”). The work is short and concise and is written in a simple style. It contains provisions relating to almost all areas of human activity, including provisions on worship, family relations, inheritance, commercial transactions and crimes. Due to its rich content, the book became known by faqīhs as a reference book and was ranked among the regular textbooks of Ottoman schools.

الذهب⁴¹³ تمام ترجمته في الشفايق النعمانية (٢٩٦:٢٩٥)، الكواكب السائرة (٧٧:٢)، والطبقات السنية (١:٢٢٢)، وشذرات الأعلام (١٠:٤٤٤)، والأعلام (١:٦٦).

⁴¹⁴ Has, Şükrü Selim, “A study of Ibrahim al-Halabi with Special Reference to the Multaqa”, Ph.D. Diss., University of Edinburgh, 1981, p. 7.

⁴¹⁵ The word dār (Arabic: دار) means structure, place, place of residence. In this case, a gathering place for readers.

⁴¹⁶ Muftī (Arabic: مفتي) - a person who gives a fatwa on religious-legal issues.

⁴¹⁷ The publication refers to the manuscript version. In the Ottoman Empire a large number of books were published and distributed in the form of Arabic manuscripts, which continued until the early 19th century.

تحقيق الشيخ وهبي⁴¹⁸ مخطوطة "ملتقى الأبحر"، تأليف العلامة الفقيه إبراهيم بن محمد بن إبراهيم الحلبي المتوفى 956 هـ/1549م، سليمان بن خليل غاوي، ترجمة مؤلف "الملتقى"، الطبعة الثانية، دمشق 1426 هـ/2005م. القسم الأول ص. 419 إعلام النبلاء ٥ : ٥٦٩ وكشف الظنون ٢ : ١٨١٤ والشفايق النعمانية ٢ : ٢٤ ومخطوطات الرياض عن المدينة ٤٨ ومغنيسا مجموع رسائل له، كتبت سنة ٩٣١ (الرقم ٥٨٢٣).

According to the author, the basis for the creation of the work was the fact that some people who wanted to get benefit from it, asked him to create such work that would include complete information on the Hanafi Muslim jurisprudence.

In the introduction of the work, the author briefly mentions the main four books on which the work is based. He calls them “four books”. In the Hanafi tradition, they are known as “Al-mutūn al-ārba’a”⁴²⁰. These are as follows:

1. “Al-Muxtaṣar” (“The Summary”) written by Ahmad ibn Muhammad al-Kuduri al-Baghdadi (1036)⁴²¹, which contains information on the secondary sources of the Hanafi maḍhab⁴²².

2. “Al-Muxtār li-l-Fatwa” (“A Separate Version of Legal Order”) authored by Abu al-Fadl Majd al-Din Abdullah ibn Mahmud al-Mausil (1284)⁴²³.

3. “Kanz al-Daqā’iq fi al-Furū’” (“A Treasure of Details of Fiqh’s Secondary Sources”) authored by Hafez al-Din Abu al-Barakat Abdullah ibn Ahmad al-Nasafi (1310)⁴²⁴.

4. “Wiqāyat al-Riwāya fi Masā’il al-Hidāya” (“Protection of the Narration in Matters of Guidance”) authored by Burhan al-Din Mahmud ibn Ubaydullah al-Mahbubi (1312)⁴²⁵.

In addition to the above-mentioned four works, Al-Halabi added two more books which are “Majma’ al-Baḥrayn wa-Multaqā al-Nayyirayn”⁴²⁶ (“Merge of Two Seas and Intersection of Two Illuminators”) by Muzaffar al-Din Ahmad ibn Ali al-Baghdadi, known as Ibn al-Sa’ati (the watchman’s son) (1294) and “Al-Hidāya fi Sharḥ al-Bidāya”⁴²⁷ (“The Right Way to Interpret the Initial Period of Muslim Law”) authored by Burhan al-Din Ali ibn Abu Bakr al-Marghinian (1197)⁴²⁸. Although there are various differences in these sources regarding their style, the details of the information, and all the issues that are presented in them, yet these differences are very insignificant. The author briefly presents the coincidence and inconsistency of the sources with reality⁴²⁹.

In addition, in many cases, the afore cited six books served as a basis for each other. The importance and popularity of these works can be assessed through a number of comments. It should be mentioned that Al-Halabi did not write a new work, but collected various books on fiqh. His narration stands out for its simplicity, which allowed the Arab reader to understand his

⁴²⁰ Al-mutūn āl-ārba’a (المتون الأربعة) – Matn (متن) in Arabic means text, and ārba’a (أربعة) means four.

⁴²¹ The book is also known by the name “Al-kitāb”. It covers all aspects of fiqh, including matters of worship, business transactions, personal relationships, criminal and judicial matters.

⁴²² One of the most famous commentaries on the work is the commentary of Imam Ahmad ibn Muhammad (known as Abi Nasr), which consists of two volumes.

⁴²³ The author was one of the best experts of the main and secondary sources of fiqh of that period. He was born in 599 AH in Mosul. He started practicing law while still living in Kufa. He taught law until the end of his life. He wrote the work during his youth. It is considered one of the four basic books of the Hanafi maḍhab. Compared to other books, it is unique in its simple structure and easier comprehension. Another feature of the book is that in addition to worship, the book covers issues related to marriage, divorce, inheritance, buying and selling. This work, unlike the other books of the Hanafi maḍhab, which mainly focus on the five pillars of Islam, allows the researcher to gain a broader knowledge of Muslim law.

⁴²⁴ The work covers both the basic and secondary principles of fiqh. Many comments and notes were written about the work.

⁴²⁵ The author of the work touches upon all the aspects of fiqh.

⁴²⁶ The work covers all the aspects of Muslim law.

⁴²⁷ The work is a brief commentary on Al-Marginani’s “Al-Bidāyāt al-mubtadī”, which is based on Al-Kuduri’s “Al-Muxtaṣar” and Al-Shaybani’s “Al-Jāmi’ al-sāgīr” works.

⁴²⁸ **Has, Şükrü Selim**, “A study of Ibrahim al-Halabi with special reference to the Multaqa”, Ph.D. Diss., University of Edinburgh, 1981, p. 193.

⁴²⁹ The work is not a code. Like all other books on jurisprudence, this work is also an explanatory review of early scholars’ opinions, which states what the law is in case there is an agreement, and what it can become when opinions differ.

thoughts without any difficulty. The conciseness of thought prevails in it, which, however, did not distort the meaning. He used simple words to make profound phrases on fiqh. He had a strong sympathy for Imam Abu Hanifa and “*ṣāḥibayn*” (“Two companions”), Abu Yusuf and Muhammad al-Shaybani⁴³⁰, nevertheless, he constantly referred to the Imam's opinion and only in exceptional cases he referred to the views of Hanafi *maḏhabs*' other members.

Conclusion

Ibrahim ibn Muhammad ibn Ibrahim al-Halabi was one of the most brilliant followers of Hanafi school. The latter played an essential role in promoting and developing the *maḏhab* which is obviously noted in the large-scale use of his works, in particular “*Multaqa al-ābḥur*” (“The Confluence of the Seas”), not only by Hanafi school representatives, but also by other *faqīhs*. The author divided “*Multaqa al-ābḥur*” exactly as it is divided into the basic books and sources of the Hanafi fiqh. However, there are slight differences between the earlier and later references to some sections. The work is classified according to the classical division of Hanafi law. It consists of chapters, which in their turn are divided into sub-chapters and sections. One of the features of the work is the use of religious and legal terms, which had not been done by Al-Halabi's predecessors.

In 1877, the Civil Code of the Ottoman Empire (Mejlel) was published, for which the work “*Multaqa al-ābḥur*” was the direct basis, as it contained many passages directly translated from the above-mentioned work. A 2013 survey conducted by the Turkish Directorate of Religious Affairs provides some data about the denominational background of Turkish society. The data indicate that 77.5 percent of Turkish Muslims identify themselves as Hanafi Muslims⁴³¹.

The work consists of 57 chapters. The popularity of the work can be assessed through numerous comments written so far. The main commentators are the teachers in Madrasas, and “*Multaqa al-ābḥur*” is considered as one of the main textbooks used in their teaching process. The book is widely used by both Arabic-speaking and Turkish-speaking societies, which has given priority to a detailed study of fiqh. In addition to the followers of the Hanafi *maḏhab*, the work is widely used by representatives of other *maḏhabs* as a source of legal provisions, given the fact that it covers almost all areas of human relations and contains complete and comprehensive solutions to all issues related to fiqh. It is also noteworthy that in both Muslim and non-Muslim countries of the world there are many manuscripts of the work written at different times. Among those countries is the Republic of Armenia, where seven (7) manuscripts of the same work are kept at the Mesrop Mashtots Institute of Ancient Manuscripts (Matenadaran), some of which have no reference to the date of writing, and the later version was written by Musa al-Shalaxhi in 1265 hijri / 1848-49 AD (manuscript No. 806).

Thus, summarizing the above, it can be concluded that the work “The Confluence of the Seas” still has a practical significance in the Muslim world and is applied both by the followers of the Hanafi religious legal school and by the representatives of other religious legal directions.

⁴³⁰ Prominent members of the Hanafi School of Law classified after Abu Hanifa, the founder of the school, and are known as his two companions (*ṣāḥibayn*). *Sāḥib* (Arabic: صاحب) in Arabic means owner, friend, companion.

⁴³¹ Aydoğın Vatandaş, "Can Turkey be ISIL's next stage", Today's Zaman Archived 2015-10-25 at the Wayback Machine October 16, 2015. https://web.archive.org/web/20151025113844/http://www.todayszaman.com/op-ed_can-turkey-be-isils-next-stage_401719.html [accessed 05.06.2020]

**ԻԲՐԱՀԻՄ ԱԼ-ՀԱԼԱԲԻՆ ԵՎ «ԾՈՎԵՐԻ ՄԻԱԾՈՒԼՈՒՄ»
ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ**

ՎԱՅԵ ՀԱԿՈՐՅԱԼ

*Երևանի պետական համալսարանի արևելագիտության ֆակուլտետի
արաբագիտության ամբիոնի ասիստենտ և ասպիրանտ,
ք. Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն*

Սույն հոդվածի նպատակն է ուսումնասիրել սուլևնի կրոնաիրավական ամենահայտնի դպրոցներից մեկի՝ հանաֆիական ուղղության ակնառու ներկայացուցիչ և հետևորդ Իբրահիմ իբն Մուհամմադ իբն Իբրահիմ ալ-Հալաբիի կյանքը, գործունեությունն ու աշխատությունները, վերջինիս ներդրումը մազհաբի տարածման գործում, նրա ունեցած կապը հանաֆիական դպրոցի սաների հետ, ինչպես նաև անդրադարձ կատարել նրա վաստակաշատ գործերին, այդ թվում՝ ամենահայտնի աշխատություններից մեկին՝ «Ծովերի միաձուլում»-ին, որի շնորհիվ հեղինակն ավելի հանրաճանաչ դարձավ: Մեր խնդիրն է ներկայացնել «Ծովերի միաձուլում» աշխատության ադապտացիոն նշանակությունը, ինչպես նաև ընդգծել Իբրահիմ ալ-Հալաբիի ուրույն դերը հանաֆիական մազհաբի առաջխաղացման գործում:

Հոդվածում անդրադարձ է կատարվում նաև «Ծովերի միաձուլում» աշխատությունը գրելու պատճառներին և բովանդակությանը: Աշխատանքի մեթոդաբանության հիմքում ընկած են քննական, վերլուծական, պատմահամեմատական մեթոդները:

Ուսումնասիրության արդյունքում հանգել ենք այն եզրակացությանը, որ ինչպես հանաֆիական մազհաբի, այնպես էլ այլ մազհաբների ներկայացուցիչների և մի շարք այլ իրավագետների կողմից մինչև այժմ լայնորեն կիրառվում է «Ծովերի միաձուլում» աշխատությունը՝ որպես ուսումնական ձեռնարկ և օրենսդրական լրացումներ կատարելու աղբյուր:

Հիմնաբառեր՝ հանաֆիական մազհաբ, կրոնաիրավագետ, ձեռագիր, իրավագիտություն, «Ծովերի միաձուլում» աշխատություն, մուսուլմանական իրավունք, աղղթբին առնչվող հարցեր:

**ИБРАГИМ АЛЬ-ХАЛАБИ И ЕГО ПРОИЗВЕДЕНИЕ
«СЛИЯНИЕ МОРЕЙ»**

ВАГЕ АКОПЯН

ассистент, аспирант

кафедры арабистики факультета востоковедения

Ереванского государственного университета

г. Ереван, Республика Армения

Целью данной статьи является изучить жизнь, деятельность и труды одного из самых известных представителей суннитских религиозно-правовых школ, выдающегося деятеля и последователя ханафийского мазхаба Ибрагима ибн Мухаммада ибн Ибрагима аль Халаби, его вклад в дело распространения мазхаба, его связи с воспитанниками ханафийской школы, а также затронуть его выдающиеся труды, в том числе, одну из самых известных его работ, «Слияние морей», которая преумножила популярность ее автора.

Наша задача - представить адаптивную значимость произведения «Слияние морей», а также подчеркнуть уникальную роль Ибрагима аль-Халаби в продвижении ханафийского мазхаба.

В статье рассматриваются также предпосылки создания «Слияние морей» и содержание этого произведения. Методология работы основана на исследовательских, аналитических, историко-сравнительных методах.

В результате исследования мы пришли к выводу о том, что и представители ханафийского мазхаба, и последователи других мазхабов, а также ряд юристов по-прежнему широко используют работу «Слияние морей» в качестве учебника и источника дополнений к законодательству.

Ключевые слова: *ханафитский мазхаб, религиозный ученый, рукопись, юриспруденция, произведение «Слияние морей», мусульманское право, вопросы молитвы.*